

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ПРОЦЕСІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

В основу моделі формування толерантності майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки в педагогічних коледжах було положено основою загальнодидактичні принципи навчання: науковості; професійної спрямованості змісту гуманітарних дисциплін; міжпредметних зв'язків; систематичності і послідовності; свідомості і активності; доступності. А також формування толерантності у студентів педагогічних коледжів спеціальність майбутнього вчителя вимагає застосування специфічних професійних принципів, які лежать в основі відповідальності за результат прийняття та реалізації рішень в умовах публічної виховної діяльності, до яких належать: принцип забезпечення професійної спрямованості змісту гуманітарної освіти; принцип впровадження інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю; принцип ритмічного зростання інтелектуального навантаження на фоні основною діяльності вчителя; принцип комплексної цілеспрямованої підготовки учителів.

Ключові слова. Педагогічні принципи, гуманітарна підготовка, коледж, майбутній учитель.

Постановка проблеми. При підготовці до реальної практичної діяльності у студентів педагогічних коледжів можна досягти бажаних результатів лише за умови використання певного педагогічних принципів в навчально-виховному процесі. В ієрархії цілей гуманітарної підготовки майбутніх учителів реалізація принципів аксіологічного підходу посідає провідне місце, бо навчально-виховне середовище загалом і навчально-професійна комунікативна взаємодія, зокрема, постають для студентів умовою для формування вмінь аналізувати різноманітні явища і процеси (соціальні проблеми, конфлікти між людьми, загрози мирному існуванню тощо), а також співпрацювати і толерантно взаємодіяти. Отже аксіологічний підхід притаманний гуманістичній педагогіці, у межах якої людина визнається як найбільша суспільна цінність.

Мета статті провести науковий аналіз та обґрунтування загальнодидактичних та специфічних педагогічних принципів навчання які можуть бути застосовані при гуманітарній підготовці в педагогічних коледжах.

Відповідно принципів навчання все ширше вживається вимога до створення сприятливих навчально-матеріальних, гігієнічних, морально-психологічних та естетичних умов для навчання.

Аналіз літературних джерел. За І. П. Підласим, реалізацію змісту навчання забезпечують педагогічні умови, які оптимізують форми, методи, підходи, технологію організації навчального процесу як цілісної системи [4, с. 280].

Науковці Н.П. Волокова, В.М. Галузинський, М.Б. Євтух, В.С. Рижиков, В.В. Ягупов та багато інших вказують на теоретико-практичне значення педагогічних принципів в навчанні.

Виклад основного матеріалу. Цілісне використання принципів навчання, застосовується в такого взаємозв'язку, на практиці забезпечує успішне функціонування всіх основних компонентів навчального процесу, досягнення оптимальних результатів при формуванні толерантності майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки у педагогічних коледжах.

Ми під педагогічними умовами розуміємо сукупність різнопланових соціально-педагогічних і дидактичних чинників, процесів, обставин, необхідних і достатніх для виникнення та раціонального стійкого функціонування або зміни певної педагогічної системи. У нашому дослідженні педагогічні умови формування толерантності майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки у педагогічному коледжі відображають взаємодію гуманізації навчально-виховного процесу, професійної підготовки майбутніх вчителів в педагогічних коледжах, взаємовплив єдиного освітнього простору та новітніх технологій, які впроваджуються в педагогічній науці.

Принцип виховання – це керівна ідея, вимога до діяльності та поведінки, вихідне положення, що впливає із встановлених закономірностей процесу виховання та визначає його загальну спрямованість, основні вимоги до його змісту, методики та організації, визначає відносини між учасниками виховного процесу, передбачає врахування внутрішніх та зовнішніх зв'язків між компонентами виховного процесу. Обов'язковою умовою ефективності принципів виховання є творче їх застосування з урахуванням

педагогічної майстерності вихователя, індивідуально-психічних особливостей вихованця і конкретної виховної ситуації [1].

В.М. Галузінський і М.Б. Євтух [2] визначають такі принципи сучасного виховання:

- гуманістичний характер змісту і методів виховання, який означає пріоритетність особистості дитини над загальним процесом масового (фронтального) колективного виховання;
- поєднання виховання і навчання в єдиний навчально-виховний процес;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей кожного учня у процесі виховання;
- створення морального-психологічного клімату в колективі, за яким би відчувався стиль педагогічної людяності і доброзичливості;
- поступове перетворення учня з об'єкта пасивного сприймання на суб'єкта активного самовиховання.

І.П. Підласий [5] виокремлює такі принципи виховання:

- суспільна спрямованість виховання;
- зв'язок виховання з життям, працею;
- опора на позитивне у вихованцеві;
- гуманізація виховання;
- особистісний підхід;
- єдність виховних впливів.

В силу вище викладеного в основу моделі формування толерантності майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки в педагогічних коледжах було положено основою загальнодидактичні принципи навчання:

- принцип науковості у навчанні;
- принцип професійної спрямованості змісту гуманітарних дисциплін;
- принцип міжпредметних зв'язків;
- принцип систематичності і послідовності в навчанні;
- принцип свідомості і активності в навчанні;
- принцип доступності в навчанні.

Принцип науковості – реалізується в моделі формування толерантності у майбутніх вчителів – випускників педагогічних коледжів тим, що специфічний зміст навчання включає в себе об'єктивні наукові, історичні, культурологічні факти, поняття, закони і теорії, що забезпечують формування в студентів необхідних знань, навичок і вмінь на основі останніх досягнень педагогічної, історичної, соціально-психологічної науки.

Принцип науковості передбачає розвиток в студентів педагогічних коледжів навичок і вмінь науково-проблемного пошуку, постійного вдосконалення методів навчання і способів їх актуалізації, наукового обґрунтування толерантності майбутніх вчителів та її особисте професійне значення для впровадження в суспільно-соціальне життя наукового обґрунтованої моделі формування толерантності у майбутнього покоління – розбудовника незалежної демократичної Української держави.

Принцип професійної спрямованості змісту гуманітарних дисциплін це удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, випускників педагогічних коледжів, стосується не лише поліпшення викладання профільних предметів, а й реалізації принципу професійної спрямованості навчання загальноосвітніх предметів. Зміст і методи навчальних дисциплін мають враховувати все, що може стати у нагоді майбутньому вчителю.

Сутність принципу професійної спрямованості полягає у використанні педагогічних засобів, які забезпечують студентам засвоєння передбачених програмами навчальних дисциплін знань, умінь, навичок, досвіду творчої діяльності; і в результаті цього формується інтерес до обраної професії та становлення професійних якостей особистості [3].

Професійну спрямованість розглядають також як систему потреб, мотивів, інтересів і нахилів, в яких виражається ставлення особистості до своєї майбутньої професії і пов'язаної з нею діяльності. Тобто, велике значення має професійний інтерес, за наявності якого майбутній фахівець не тільки усвідомлює життєву значущість певної професії, а й відчуває до неї тяжіння, емоційну привабливість.

Професійна спрямованість гуманітарних дисциплін – це не тільки педагогічна та методична категорія, це принцип навчання і, у свою чергу, широке поняття, що включає оволодіння вміннями застосування гуманітарних знань у повсякденному житті та професійній діяльності. Це один із пріоритетних напрямів сучасної базової професійної освіти, у якому студент педагогічного коледжу стає активним суб'єктом процесу пізнання. При цьому важливо, щоб реалізація професійної спрямованості гуманітарних дисциплін здійснювалась в єдності сучасних вимог, застосування освітніх технологій і міжпредметних зв'язків.

Одним із особливо важливих аспектів професійної спрямованості в підготовці майбутніх вчителів в процесі професійної підготовки в педагогічному коледжі є викладання історії, релігієзнавства та інших предметів гуманітарного профілю. Головним завданням вивчення цих дисциплін є виховання гуманної особистості з високою толерантністю, милосердного і професійно освіченого майбутнього вчителя.

Проблема функціонування толерантності у майбутнього вчителя включає три аспекти: професійно-прикладний, національно-культурний і морально-патріотичний. Професійно-прикладний аспект реалізується у галузі практичної діяльності учителя, у процесі виховання учнів. Майбутній учитель випускник педагогічного коледжу має говорити зрозуміло, проникливо, переконливо, толерантно доводячи свою точку зору викликаючи довіру.

Забезпечення професійної спрямованості – педагогічно контрольований і організований процес, в якому застосовують педагогічні технології та засоби, які впливають на професійне становлення особистості, виявлення й розвиток мотивів, інтересів до професії, нахилів, здібностей, характеризують готовність особистості до обраної професійної діяльності майбутнього вчителя – випускника педагогічного коледжу.

Принцип міжпредметних зв'язків. Реалізація міжпредметних зв'язків спрямована на використання професійних знань і досвіду професійної діяльності, отриманого у процесі навчання, інтеграції та наступності знань і вмінь з різних дисциплін та становлення гармонійної особистості майбутнього вчителя – випускника педагогічного коледжу. Студенти під час практичних занять використовують знання, отримані не лише з гуманітарних предметів, а й зі спеціальних педагогічних професійно орієнтованих дисциплін. Цей підхід спрямований на використання фактів та подій з інших предметів, що результативно впливає на інтелектуальне і духовно-моральне становлення особистості. Таким чином, налагодження міжпредметних зв'язків це виявлення взаємопов'язаних фактів чи явищ, які вивчаються різними, окремо сформованими, ізольованими предметами та спроба узгодити, скоординувати ці відомості. Забезпечення міжпредметних зв'язків у навчанні – спроба перенести частину знань з одного навчального предмета в інший, налагодити зв'язки між близькими поняттями, які вивчаються в різних циклах навчальних предметів.

Як засіб оптимізації навчально-виховного процесу, який передбачає підвищення рівня компетентності завдяки використанню внутрішніх ресурсів без додаткової витрати часу, міжпредметні зв'язки сприяють цілісному засвоєнню професійних знань, умінь та навичок, об'єднують комплексну природу спеціальних дисциплін, дозволяють виявити об'єктивні передумови й умови створення дидактичних засобів і методів реалізації цілісних професійно-діяльнісних характеристик особистості майбутнього фахівця [7]. Міжпредметні зв'язки необхідні для поєднання гуманітарних, організаційних і професійних завдань, усунення непотрібного дублювання у вивченні споріднених предметів, для наукового планування етапів засвоєння навчального матеріалу.

Принцип систематичності і послідовності в навчанні передбачає таку побудову навчального процесу соціально-гуманітарної підготовки в педагогічному коледжі при формуванні толерантності у майбутніх учителів, коли засвоєння знань, навичок і умінь планується за суворо визначеною, відповідно, розробленою нами моделі, відповідно педагогічно обґрунтованої системи, коли розвиток професійно важливих якостей, накопичення і вдосконалення знань, навичок і умінь здійснюється постійно, в логічній послідовності з ускладненням вправ. Цей принцип сприяє використанню самостійної роботи, яка має загальний обсяг не менше третини кредиту часу більш ефективно, тому що відносно традиційного навчання посилюється контроль за виконанням самостійних завдань відповідно до поетапності та послідовності формування знань, навичок та умінь з толерантності. Порядок зростання складності ситуаційних завдань: завдання описують окремо взяті експериментальні практичні ситуації, що описуються з наявністю ускладнюючих факторів [6]. Беруться дані для ситуаційних завдань з аналізу реальних практичних ситуацій з педагогічної практики, враховуючи виховний аспект.

Принцип свідомості і активності припускає, що засвоєння знань, вироблення навичок і умінь немислиме без усвідомленого розуміння того, що має бути засвоєно і чому слід навчитися. Він полягає у свідомому опануванні учнями знаннями, формуванні навичок і умінь, придбанні на базі педагогічних закономірностей здатності проводити аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та вибір необхідних варіантів дій.

Навчити студента педагогічного коледжу майбутнього вчителя розуміння та осмислення досліджуваного матеріалу, пов'язане з різними екстремальними ситуаціями і діями щодо їх вирішення. Керуючись зазначеним принципом ми повинні застосовувати проблемні ситуації, які спонукають учнів доводити, аргументувати й переконувати в правоті прийнятих рішень, що сприяє, у свою чергу, формуванню самостійності економічних суджень, свідомості і активності при великій уявної роботі.

Принцип доступності в навчанні передбачає організацію навчального процесу формування толерантності таким чином, щоб учні при високому нервово-психологічній напрузі могли засвоїти необхідний навчальний матеріал.

Кожен, кого навчають свідомо може засвоїти матеріал лише певної складності і в певному обсязі. Отже, даний принцип враховується нами при визначенні знань одержуваних у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а саме історії, релігієзнавства, визначального зміст курсів, обсягом і складністю вибору, необхідного матеріалу навчання і в цілому програми підготовки.

Поряд з загальнодидактичними принципами формування толерантності у студентів педагогічних коледжів спеціальність майбутнього вчителя вимагає застосування специфічних професійних принципів,

що лежать в основі формування високої відповідальності за результат прийняття та реалізації рішень в умовах публічної виховної діяльності.

Для ефективного формування толерантності у майбутніх вчителів випускників педагогічних коледжів в умовах реформування освіти нами застосовуються такі специфічні процесуальні принципи [1; 3; 6; 7]. До цих принципів належать:

- принцип забезпечення професійної спрямованості змісту гуманітарної освіти;
- принцип впровадження інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю;
- принцип ритмічного зростання інтелектуального навантаження на фоні основною діяльності вчителя;
- принцип комплексної цілеспрямованої підготовки вчителів .

Специфічний педагогічний принцип забезпечення професійної спрямованості змісту гуманітарної освіти є орієнтацією навчання, яке спрямоване на усвідомлення мотивів, потреб майбутньої професійної діяльності вчителя, опанування практичними вміннями та навичками, необхідними майбутньому вчителю – випускнику педагогічного коледжу, які поєднують гармонійне з теоретичною і практичною складовими змісту освіти; сприяють формуванню толерантного мислення, професійної самосвідомості та культури. В сучасних умовах формування толерантності у випускників педагогічних коледжів має бути творчим, професійно мобільним, конкурентоспроможним, здатним до професійного росту, самовдосконалення [11]. Тому, що без глибокої гуманітарної підготовки, яка забезпечує високий рівень загальної культури і толерантності, сучасне світосприйняття та світогляд, досягти високопрофесійності вчителя неможливо. Тому толерантність лежить в основі реформування освіти на сучасному етапі її розвитку і безпосередньо пов'язана з приведенням освіти у відповідність із сучасним рівнем знань про світ і людину, нормами і цінностями культури XXI століття. Головним напрямком вирішення цього завдання є реалізація принципу гуманізації освіти, за яким нівелюється традиційне поєднання гуманітарних та суспільних дисциплін, а зміст освіти наповнюється етичними, естетичними, ціннісними, культурологічними компонентами спрямованими на толерантність.

Принцип впровадження інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю робить активним учасником навчального процесу учнів, які стають в процесі навчання не тільки слухачем чи спостерігачем, а й активним учасником навчального процесу, бо їх робота на занятті має конкретний результат. Принцип інтерактивних методик при формуванні толерантності у майбутніх вчителів сприяє застосуванню групових форм навчання, які переконливо формують у студентів потребу здобувати знання, розвивають інтерес, любов до пізнання, допитливість, що особливо важливо при гуманітарній підготовці в педагогічних коледжах. Працюючи в групах чи парах, студенти самостійно розв'язують доступні для них питання, стають дослідниками, разом переборюють труднощі на шляху до мети.

Принцип впровадження інтерактивних методик управління пізнавальною діяльністю спрямований на демократичну, гуманітарну підготовку, спрямовану насамперед, на розвиток кожної особистості – майбутнього члена суспільства.

Принцип ритмічного зростання інтелектуального навантаження на фоні основною діяльності вчителя закріплення вивчених на заняттях з гуманітарної підготовки, а саме Історії України, культурології, релігієзнавства теоретичних відомостей з толерантності. Впровадження цього педагогічного принципу сприяє вихованню у студентів педагогічних коледжів стійкого інтересу до занять, зміцнення практичної підготовки, формування необхідних якостей, бажання і вміння самостійно займатися удосконалення власної толерантності, як основної складової професійного інтелекту майбутнього вчителя. Формування толерантності при використанні принципу інтелектуального навантаження на фоні основної діяльності вчителя набуває нових особливостей, тому що – це безперервність навчання та нерозривний зв'язок освіти з виробничою діяльністю людини, здатність творчого застосування накопичених знань, навичок для генерації нових психолого-педагогічних ноу-хау, розвиток інноваційної педагогіки в практичній площині обумовлює вимоги безперервного навчання та елементів творчості.

Принцип комплексної цілеспрямованої підготовки вчителів впливає із самої сутності та специфіки професійної діяльності вчителя. Професійна діяльність вчителя пов'язана з екстремальними умовами, прийняттям рішення в стислі часові інтервали при надлишку або дефіциті інформації, сильним психологічним впливом з соціальним середовищем професійної діяльності, строго визначеним обсягом часу, визначеною послідовністю надання знань, формування навичок та вмінь. Для того, щоб вчитель був готовий до виконання своїх професійних обов'язків при даному педагогічному принципі необхідно у нього сформувати високу емоційну стійкість до комплексної цілеспрямованої підготовки. Принцип комплексної цілеспрямованої підготовки вчителів сприятиме формування нової системи освітніх послуг на принципах ринкової економіки, створення конкурентного освітнього середовища в умовах сьогодення реформування освіти в Україні.

Висновки. Підсумовуючи аналіз загальнодидактичних та спеціальних педагогічних принципів можемо сказати, що вони у реальному педагогічному процесі навчання і виховання реалізуються в

тісному взаємозв'язку, взаємозумовлюють один одного, жоден з них не може бути задіяний відособлено, тобто без урахування і використання інших.

Однією із суттєвих характеристик педагогічних принципів в педагогічному процесі є їх технологізація – дотримання змісту і послідовності навчально-виховних етапів, що потребує особливої уваги до використання, розвитку і вдосконалення педагогічних технологій.

Отже, принципи навчання посідають важливе місце у структурі процесу педагогічного проектування технологій при формуванні толерантності в гуманітарній підготовці в педагогічних коледжах майбутніх вчителів. Окреслені на загальнодидактичні і спеціальні принципи дають змогу побудувати оптимальну систему традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм організації, реалізації та корекції навчання і самонавчання толерантності.

Використані джерела

1. Волкова Н. П. Педагогіка. 4-те видання, стереотипне. – К.: "Академвидав". – 2012. – 616 с.
2. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія [Текст] : навч. посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.
3. Євтух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка: Підручник. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 232с.
4. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. –К.:Видавничий Дім "Слово", 2004.– 616 с.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : в 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Владос, 1999. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения, 1999. – 576 с.
6. Рижиков В.С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів: Монографія / Рижиков В.С. – Херсон: вид-во "Айлан", 2010. – 280 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб / В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

Kostruban R.

EDUCATIONAL PRINCIPLES OF FUTURE TEACHERS TOLERANCE FORMING IN THE PROCESS OF HUMANITARIAN TRAINING AT THE PEDAGOGICAL COLLEGE

The model tolerance future teachers in the humanitarian training in teacher training colleges were laid the foundation zahalnodydaktychni principles of teaching, scholarship; professional orientation content humanities; interdisciplinary connections; regularity and consistency; consciousness and activity; availability. As well as promoting tolerance among students of pedagogical colleges specialty future teacher requires the use of specific professional principles that underlie the responsibility for the adoption and implementation of solutions in terms of public educational activities, which include: the principle of professional orientation content of liberal education; the principle of interactive management techniques cognitive activity; principle of rhythmic growth of intellectual burden on the background of the main teacher; principle complex focused training teachers.

Key words: pedagogical principles, humanitarian training, college, future teachers.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2015